

Kieli vai kieliä tarjottimella

Julkaistu 30. lokakuuta 2010. Kirjoittanut Petra Larvus.

Viimeistään peruskoulun toisella luokalla pienet oppilaat vanhempineen ovat suuren valinnan edessä – mikä kieli valitaan lapsen ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi? Viime vuosien kasvavan trendin mukaan valinnan vaikeutta on monessa maamme kaupungissa helpotettu tarjoamalla ainoastaan englantia ensimmäiseksi vieraaksi kieleksi. Kielivalinnan asemesta voitaisiin puhua pakkoenglannista. Kaikki eivät ymmärrettävästi ole tyytyväisiä tarjottimen antiin, sillä makuja on monia. Myöskään Jyväskylän kaupungissa, jossa koulutetaan sankoin joukoin (kielten)opettajia, valinnanmahdollisuutta ensimmäisen vieraan kielen kohdalla ei ole. Jyväskylässä tutustuminen kielten maailmaan on kahta koulua lukuun ottamatta aloitettava englannin kielen kautta. Tässä tekstissä tutustutaan kirjoittajan pro gradu -työn tuloksiin ja Jyväskylän kaupungin kielitarjontaan.

Kohti kielitaitoa(ko)?

Suomalaisessa koulujärjestelmässä monipuolisen kielitaidon kehittäminen ja kielitaitovarojen ylläpitäminen on opetussuunnitelmallisella tasolla hoidettu esimerkillisesti. Vuonna 2004 laaditussa perusopetuksen opetussuunnitelmassa luetellaan joukko vieraita kieliä – toista kotimaista unohtamatta – joita on mahdollisuus opiskella ensimmäisenä vieraana kielenä viimeistään kolmannelta luokalta lähtien. Vieraiden kielten monipuolisen opiskelun mahdollisuus näyttäytyy myös laajana, vapaaehtoisesti opiskeltavien kielten joukkona.

Tilastot osoittavat kuitenkin, ettei monipuolisen kielten opetuksen ideologia toteudu opetussuunnitelman mahdollistamalla tavalla. Lähes poikkeuksetta englanti on oppilaiden ainoa vieras kieli pakollisen toisen kotimaisen ohella eikä vapaaehtoisten kielten opiskelu (mm. neljänneltä tai viidenneltä luokalta alkava A2-kieli) houkuttele oppilaita. Yhdeksi syyksi tälle ennen kaikkea A1-kieltä koskevalle kehitykselle voidaan nähdä koulujen hyvinkin yksipuoliset kielitarjottimet. Englantia täynnä olevasta kielitarjottimesta hyötyy ainakin kaupunki, kun ei tarvitse pohtia sitä, mistä saada resurssit harvinaisempien A1-kielten opetukseen. Kun tarjotaan pelkkää englantia, ei tarvitse perustaa sitä yhtä A1-saksan, A1-ruotsin, A1-ranskan, A1-venäjän ja miksei myös A1-espanjan ryhmää niille yhteensä 60 oppilaalle, joita nämä kielet kiinnostaisivat. Lohdutukseksi kiinnostuneille tarjotaan mahdollisuutta aloittaa kieli neljännellä luokalla toisena vieraana kielenä. Toisaalta tilastojen perusteella voidaan valitettavasti myös todeta, että tarjonnasta huolimatta A2-kielen ryhmiä ei synny. Ketä kiinnostaisi suomalaisten kielitaito?

Suomalaisten kielitaitovaranto on hyvää vauhtia suppenemassa eikä Euroopan Komission suositukset kolmen unionissa puhuttavan kielen hallinnasta (äidinkieli ja kaksi muuta kieltä) toteudu hyvästä perusopetuksen opetussuunnitelmasta huolimatta. Professori Kari Sajavaaran (2006) mukaan voidaankin puhua kielikoulutuksen "kauhuskenaariosta": suomalaiset osaavat kohtalaisesti englantia, vuosien opiskelusta huolimatta ruotsin kielen taito on olematon ja muiden kielten taitajia löytyy kourallinen. Kuinka me suomalaiset pärjäämme jatkuvasti globalisoituvan maailman pyörteissä, jos emme äidinkielemme ja kohtalaisen englannin kielen taidon lisäksi hallitse muita kieliä?

Jyväskyläläiset vanhemmat äänessä

90-luvulla Jyväskylässä noudatettiin keskitettyä kielten opetuksen systeemiä: kaikissa kouluissa tarjottiin englantia ja saksaa A1-kielenä, muiden vieraiden kielten opetus oli keskitetty yhteen tai kahteen muuhun kouluun. Keskitetyn kielten opetuksen systeemin aikana Jyväskylässä luettiin englantia, saksaa, venäjää, ranskaa ja ruotsia ensimmäisenä vieraana kielenä. Harvinaisemmissa vieraissa kielissä ryhmiä ei ollut paljon eivätkä oppilasmäärät kivunneet korkeuksiin. Pääasia oli kuitenkin, että kieliä opiskeltiin monipuolisesti. Kaikki jyväskyläläiset, kielenoppijat, vanhemmat ja koulut mukaan lukien, eivät olleet tyytyväisiä, ja Jyväskylässä päädyttiin ratkaisuun, joka näin jälkikäteen tarkasteltuna on mitä todennäköisimmin syin johtanut nykyiseen tilanteeseen: keskitetystä kielten opetuksen systeemistä luovuttiin ja jokaiselle koululle annettiin vapaat kädet kielitarjottimen laatimisessa. Imagosyistä, pitääkseen oppilaat koulussa pidempään, useat koulut tarjosivat hyvinkin runsaan ensimmäisen vieraan kielen kielitarjottimen. Sanomattakin on selvää, ettei järjestelmä voinut toimia. Jokaisesta koulusta löytyi muutama kiinnostunut eikä ryhmiä syntynyt. Vuonna 2006 kielitarjottimille jäi vain englanti.

Toukokuussa 2010 Jyväskylässä tehtiin laaja kyselytutkimus, jossa selvitettiin jyväskyläläisten ja Jyväskylän seudun ensimmäisten luokkien vanhempien mielipiteitä Jyväskylän kaupungin asettamasta kielitarjottimesta. Kysely lähetettiin alueen 37 koulun kaikkien ensimmäisten luokkien oppilaiden mukana 1200 kotiin. *Kieli vai kieliä tarjottimella* –kyselytutkimus liittyy oleellisesti Jyväskylän kaupungin Kielitivoli-hankeeseen eli OPH:n rahoittamaan perusopetuksen vieraiden kielten opetuksen kehittämisprojektiin ja on samalla osa kirjoittajan saksan kielen ja kulttuurin pro gradu-tutkielmaa.

Kieli vai kieliä tarjottimella–tutkimuksen tulosten perusteella voidaan tylysti todeta, että ainakin Jyväskylässä monipuolisen kielitaidon ja kielitaitovarannon kehittämisen kannalta tämän hetkinen tilanne on erittäin hälyttävä. Jyväskylään ei näillä näkymin ole kehittymässä sukupolvea, joka hallitsee Euroopan Unionin isot kielet ranskan ja saksan siinä missä englannin, venäjistä puhumattakaan. Kun tutkimukseen osallistuneista 620 vanhemmasta 493 mielestä *englannilla pärjää vallan mainiosti maassa kuin maassa*, ei mikään jää epäselväksi. Tutkimuksen tulos on selvä ja vanhemmat ovat puhuneet.

Englanti on – vain muutamia vanhempien perusteluja luetellakseni – universaalein, kansainvälinen, yleisin, puhutuin, helpoin, käytetyin, hyödyllisin, kivoin. Kaikki vanhemmat eivät kuitenkaan ole tyytyväisiä Jyväskylän tarjoamaan pakkoenglantiin. 115 vanhempaa oli ehdottomasti sitä mieltä, että ensimmäisenä vieraana kielenä pitäisi saada opiskella muutakin kuin englantia. Nämä 115 ääntä jakautuivat seuraavasti eri kielten kesken: 30 ääntä A1-ruotsille, 23 ääntä useammalle vaihtoehdolle, 19 ääntä A1-saksalle, 18 ääntä A1-ranskalle, 17

ääntä A1- espanjalle ja 8 ääntä A1-venäjälle. Useimmat useamman kielen valinneista olivat valinneet saksan, venäjän, espanjan ja/tai ranskan.

Vastaajien eli jyvaskyläläisten ensimmäisten luokkien oppilaiden vanhempien mielestä lasta ei kannata pitkästyttyä ja rasittaa turhalla kielellä, jos ei ole pakko. Ja pakkohan ei ole, koska englantia riittää. Jyvaskyläläiset vanhemmat tiedostavat hyvin sen, että englantia on helppo oppia ja omaksua sen arkipäiväisyyden takia: englantia kuulee kaikkialla, englantia näkee kaikkialla ja englannilla pärjää kaikkialla. *Englanti on kieli, joka saanut valtavan aseman ympäri maailmaa, miksi jättäytyisi siitä kelkasta syrjään?* Tästä syystä monien vanhempien mielestä ei missään tapauksessa ole järkevää käyttää aikaa muiden, ylimääräisten kielten opiskeluun. Lapsenhan täytyy joka tapauksessa opiskella vielä toista kotimaistakin! Vaikka englantia on vanhempien sanojen mukaisesti kaikkialla, he pelkäävät ettei lapsi opi englantia ellei sitä aloiteta ensimmäisenä vieraana kielenä tai jos sen rinnalla tulee vielä opiskella kahta muutakin kieltä. Kolmen vieraan kielen opiskelu on useiden mielestä aivan liian raskasta pienelle koululaiselle, jonka täytyy saada nauttia elämästä ja vapaa-ajasta ilman suurempia koulun ja opiskelun asettamia paineita. Lapsi voi vanhempien mielestä aikuisena lukea mielin määrin vieraita kieliä, jos hän kokee tarvitsevansa niitä.

Koska A1-kielen ryhmän perustamiseksi tarvitaan 12 oppilasta, olisi Jyväskylään kyselytutkimuksen tulosten perusteella mahdollisuus perustaa muutama harvinaisemman vieraan kielen A1-ryhmä. Jos näiden kielten opetus keskitettäisiin tiettyihin kouluihin ja koulumatkakustannuksissa tultaisiin vastaan, saataisiin Jyväskyläänkin taas todennäköisesti syntymään pieni, harvinaisempienkin vieraiden kielten taitavien oppilaiden ryhmä. Tälle ryhmälle kolmen vieraan kielen opiskelu maistuisi. Osa vanhemmista myönsi valitsevansa englannin vain siksi, että he eivät usko ryhmiä syntyvän muihin kieliin, vaikka kielitarjotin olisikin runsaampi. Enkä ollenkaan epäilisi etteikö kielistä kiinnostuneita löytyisi enemmänkin – jos vain osataan vetää oikeista langoista!

Monipuolisen kielitaitovarannon ylläpitäminen suomalaisessa yhteiskunnassa

Englanti tulee automaattisesti ja eurooppalaisten kielten osaaminen on mielestäni tärkeää. Tämä vanhempi, joka valitsisi lapselleen joko saksan tai ranskan A1-kieleksi, on yksi niistä 115 *Kieli vai kieliä tarjottimella* –kyselyyn osallistuneesta vanhemmasta, joka ensisijaisesti haluaisi lapsensa opiskelevan jotain muuta kuin englantia ensimmäisenä vieraana kielenä. Koulun vaihto ei useimmille muodostuisi esteeksi eikä kolmen vieraan kielen opiskelu vaikuta kauhistuttavalta. Perusteluina muun kuin englannin kielen valinnalle oli useita. Englannin kielen itsestäänselvytyden lisäksi mainittiin myös vanhempien omat kokemukset kielitaitovaatimuksista työelämässä, eurooppalaisten kielten tuntemisen tärkeys, vaikeamman kielen oppiminen ensin helpottamaan muiden kielten oppimista, kulttuuritietojen ja –taitojen kasvattaminen, maailmankatsomuksen avartaminen pienestä pitäen ja matkustelu. Kaksikielisissä perheissä toivottiin lapsen saavan opetusta myös toisessa äidinkielessään kuten ranskan kielessä.

Ei ole kiistäminen, etteikö englantia olisi tärkeä kieli. Se on nykypäivän lingua franca -statuksensa ansiosta sekä kolmantena kotimaisena kielenä (Leppänen, Nikula & Kääntä 2008) todennäköisesti kaikista tärkein kieli. Tosiasia on kuitenkin se, ettei kaikkialla pärjää pelkällä englannilla ja ettei pelkkä englannin kielen taito täytä tulevaisuuden kielitaitovaatimuksia – myös harvinaisempien kielten taitajia tarvitaan.

Ylemmillä tahoilla suomalaisten kielitaidon heikko tilanne on tiedostettu. Päättäjät tekevät linjauksia kielikoulutukseen liittyen ja istuvat kokouksissa jakamassa ideoita kielitaidon monipuolistamiseksi. Lehdissä ja muussa mediassa kielistä kiinnostuneet esittävät huolensa suomalaisten suppeevasta kielitaitovarannosta. Kieliaktivistit ja kieli-intoilijat kantavat kortensa kekoon, jotta englannin ohella myös muut kielet tulisivat kiinnostaviksi. Mediassa on viime aikoina, varsinkin perusopetuksen tuntijakouudistuksen innoittamana herännyt kiivas keskustelu suomalaisten kielitaidosta. Keskustelua on synnyttänyt ensisijaisesti Elinkeinoelämän Keskusliiton tekemä laaja selvitys työelämän kielitaitotarpeista. Selvityksen tulos oli selvästi monipuolista kielitaitoa tukeva. Myös monet muut tutkimukset ja kartoitukset ovat selvästi osoittaneet samaa. Venäjällä ei voi tehdä kauppaa englanniksi ja saksalaisen asiakkaan kanssa jään murtaminen tapahtuu parhaiten saksaksi. Kiinassa ei puhuta kovinkaan hyvin englantia, eivätkä eteläeurooppalaiset mielellään poistu omalta turvallisuusvyöhykkeeltään, oman äidinkieltensä parista. (EK 2010)

Vaikka vieraiden kielten saralla käy kuhina, vanhemmat ovat silti sitä mieltä, että englanti riittää nyt ja tulevaisuudessa. Monipuolisen kielitaidon markkinoinnissa ja myynnissä kaikki ei selvästikään ole kohdallaan. Miksi tieto monipuolisesta kielitaidon tarpeesta ei ole kantautunut näiden kielitaitoisia ja -tietoisia kansalaisia kasvattavien ihmisten eli kielivalintojen edessä olevien vanhempien korviin, jotka valinnoillaan vaikuttavat kielitarjontimiin ja edelleen suomalaisten kehittyvään kielitaitovarantoon?

Lähteet:

EK 2010. Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009. Elinkeinoelämän keskusliitto.

http://www.ek.fi/www/fi/tutkimukset_julkaisut/2010/6_ksa/Tyoelamassa_tarvitaan_yha_useampia_kielia.pdf

Leppänen, S., Nikula, T. & Kääntä, L. 2008. Kolmas kotimainen. Lähikuvia englannin käytöstä Suomessa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Sajavaara, K. 2006. Kielipolitiikka ja kielikoulutuspolitiikka. Jyväskylän yliopisto. Julkaisematon kalvosarja.

https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/projektit/kielo/tavoitteet/Kielipolitiikka_FSF_T.pdf. ladattu 31.10.2010.

Petra Larvus opiskelee Jyväskylän yliopistossa Kielten laitoksella saksan kielen ja kulttuurin koulutusohjelmassa. Hän julkaisee blogia www.kielivaikieliatarjottimella.blogspot.com.

Tähän artikkeliin liittyvät asiasanat:
[kielivalinnat](#)